

УДК 81-11:316.77

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/54-2-23>**Наталія ПОЖАРСЬКА,**
*orcid.org/0000-0003-1463-5472**кандидат філологічних наук,
асистент кафедри англійської філології
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(Луцьк, Україна) natashasunshine385@gmail.com*

КООПЕРАТИВНА КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ РЕГУЛЮВАННЯ РЕФЕРЕНЦІЇ

Статтю присвячено аналізу кооперативної комунікативної стратегії регулювання референції. Метою статті є встановлення та опис кооперативної комунікативної стратегії і тактик, які реалізують суб'єкти регулювання референції у процесі вербальної взаємодії для досягнення успішних цілей комунікації.

Для розвідки використано метод контекстно-ситуативного аналізу з метою виявлення ситуативних особливостей мовленнєвої взаємодії у кожному фрагменті мовлення та подальшим виокремленням дискурсивних смислів, закладених комунікантами. Метод прагматичного аналізу залучено для дослідження цілей, комунікативних дій та особливостей мовлення суб'єктів регулювання референції. Для систематизації кооперативної комунікативної стратегії і тактик, що фіксуються регулюванням референції, використано методику аналізу комунікативних стратегій.

Результати дослідження свідчать про доцільність та актуальність наукової розвідки. Під кооперативною комунікативною стратегією розуміють максимальну реалізацію інтенції комуніканта щодо реалізації поставленої ним мети, яку він досягає через певні мовленнєві ходи та зміни цих ходів у визначеній ситуації спілкування. Встановлено, що кооперативна комунікативна стратегія як спланована та продумана дія реалізується суб'єктами регулювання референції за допомогою конкретних комунікативних тактик. У процесі регулювання референції суб'єкти регулювання референції послуговуються кооперативною комунікативною стратегією, яка представлена тактикою підтримки контакту у вибраній тональності спілкування, невербальною тактикою сміхової реакції, тактикою згоди, тактикою відновлення мовленнєвого потоку на запропонований предмет думки мовця.

У випадках, коли обидва суб'єкти регулювання референції налаштовані на успішну реалізацію своїх інтенцій, вони гармонійно співпрацюють у ході перебігу діалогічної взаємодії. Результатом такої їх синхронної співпраці є актуалізація/реактуалізація референції та застосування ними кооперативної комунікативної стратегії і тактик. Атмосфера спілкування у такій комунікативній ситуації є невимушеною і дружжелюбною.

Ключові слова: *інтерація, комунікативні партнери, атмосфера спілкування, інтенція, актуалізація, тактика.*

Nataliia POZHARSKA,*orcid.org/0000-0003-1463-5472**Candidate of Philological Sciences,
Assistant at the Department of English Philology
Lesya Ukrainka Volyn National University
(Lutsk, Ukraine) natashasunshine385@gmail.com*

COOPERATIVE COMMUNICATIVE STRATEGY OF REFERENCE REGULATION

The article is devoted to the analysis of cooperative strategy of reference regulation. The article aims at identification and description of cooperative communicative strategy and tactics that are realized by the subjects of reference regulation in the process of verbal interaction for the achievement of successful aims of communication.

The method of context-situational analysis for the identification of situational peculiarities of verbal interaction in each fragment of speech and further singling out of discursive meaning embedded by the communicants is used. The method of pragmatic analysis has been applied to the investigation of the purposes, communicative actions and the peculiarities of subjects' of the reference speech. The method of the analysis of communicative strategies has been used to systematize cooperative communicative strategy and tactics that are fixed by reference regulation.

The results of the study indicate the expediency and relevance of the article. Cooperative communicative strategy is understood as the maximal realization of speaker's intention referring to the achievement of the set goal that the speaker gets due to certain speech flows and the change of these flows in a specific situation of communication. It has been established that cooperative communicative strategy as planned and thought out action is realized by the subjects of reference regulation with the help of specific communicative tactics. In the process of reference regulation the subjects

of regulation implement cooperative communicative strategy which is represented by the tactics of supporting the chosen tonality of communication, the non-verbal tactics of laughter, the consent tactics, the tactics of restoring the speech flow on the suggested subject of the speaker's thought.

In cases when two subjects of reference regulation are willing to receive positive feedback from their intentions, they cooperate harmoniously in the process of dialogical interaction. Their synchronous interaction results in the reference actualization/reactualization and the usage of cooperative communicative strategy and tactics. The atmosphere of communication in such communicative situation is relaxed and friendly.

Key words: *interaction, communicative partners, atmosphere of communication, intention, actualization, tactics.*

Постановка проблеми. Вивчення кооперативної комунікативної стратегії регулювання референції полягає у необхідності аналізу комунікативних тактик, через які ця стратегія реалізується. Функціональна особливість кооперативної стратегії і тактик полягає у тому, що їх використання є запорукою успішності комунікації та гармонійних відносин між суб'єктами регулювання референції у діалогічній взаємодії.

Дослідження спрямоване на виявлення особливостей реалізації кооперативної комунікативної стратегії і тактик, які використовують суб'єкти регулювання референції у процесі вербальної інтеракції, що й підкреслює новизну та актуальність теми. Особлива увага у статті приділена аналізу типів комунікативних тактик, які забезпечують підтримку комунікативного партнера, ефективність комунікації та досягнення поставленої комунікативної мети. Об'єктом цього дослідження є процес регулювання референції у англомовному діалогічному мовленні. Предметом виступають кооперативна комунікативна стратегія і тактики, які реалізуються суб'єктами регулювання референції.

Аналіз досліджень. Існують різноманітні підходи до тлумачення поняття *комунікативна стратегія*. У деяких дослідженнях відзначається ментальна основа стратегії (Gumperz, 1982). О. О. Селіванова розглядає комунікативну стратегію як тип поведінки одного з партнерів у ситуації діалогічного спілкування, який зумовлений і співвідноситься з планом досягнення глобальної і локальної комунікативних цілей в межах типового сценарію функціонально-семантичної репрезентації інтерактивного типу (Селіванова, 2006: 238). На думку І. Є. Фролової дискурсивна стратегія, за безпечної пріоритетності ролі адресанта у її виборі та способі реалізації, породжує смисли, що вибудовують нову реальність для усіх комунікантів – суб'єктів дискурсу. Ця нова реальність впливає на свідомість й поведінку як адресата, так і адресанта та відповідним чином організує міжсуб'єктну взаємодію (Фролова, 2006: 208). Вибір комунікативної стратегії спілкування здійснюється під впливом психологічної установки на досягнення власних цілей і/або цілей партнера. За умови, що комунікативні наміри суб'єктів регу-

лювання референції співпадають, тоді їх мовленнєва взаємодія набуває кооперативного характеру. Вона характеризується спільністю інтересів та намірів та підкріплюється їх активною інтеракцією. Для кооперативної комунікативної ситуації типовим є дотримання її учасниками усіх правил спілкування, принципу кооперації та узгодженість їх комунікативної поведінки (Белова, 2004).

Мета розвідки – дослідити особливості застосування кооперативної комунікативної стратегії і тактик, через які вона реалізується у процесі регулювання референції.

Виклад основного матеріалу. Релевантною для нашого дослідження є класифікація стратегій відповідно до психологічної налаштованості комунікантів, згідно з якою вони є кооперативні та некооперативні. Відповідно до цієї класифікації мовці реалізують установку, яка полягає або у конструктивності партнера, тобто вони використовують кооперативну стратегію, або проти партнера, тобто вони використовують некооперативну стратегію (Белова, 2004). Тому у процесі регулювання референції вважаємо доречним поділяти комунікативні стратегії на кооперативні та некооперативні, оскільки вони найточніше відображають бінарну опозицію кооперація (співпраця)/некооперація (конфронтація) у діалогічному мовленні. Розглянемо суть поняття «кооперативна стратегія» детальніше.

Під кооперативною стратегією розуміють гармонізацію взаємин для досягнення спільної мети. Сюди відносяться стратегії ввічливості, щирості, співпраці, компромісу (Brown P., Levinson S., 1994). Кооперативна стратегія мовленнєвої поведінки передбачає налаштування на партнера, коли один чи обидва учасники спілкування намагаються досягти успішного результату у процесі регулювання референції, використовуючи різні лінгвальні та екстралінгвальні засоби. Кооперативна стратегія передбачає максимальну реалізацію комунікативними партнерами своїх інтересів. У нашому дослідженні під кооперативною комунікативною стратегією ми розуміємо максимальну реалізацію суб'єктами регулювання референції власних інтенцій, що є можливим через використання мовленнєвих ходів. Ці ходи можуть

бути змінені та скоректовані суб'єктами регулювання референції відповідно до конкретної ситуації спілкування.

Під час використання кооперативної комунікативної стратегії у процесі регулювання референції суб'єкти регулювання референції послуговуються такими тактиками: 1) тактика підтримки контакту у вибраній тональності спілкування; 2) тактика згоди; 3) невербальна тактика сміхової реакції; 4) тактика відновлення мовленнєвого потоку на запропонований предмет думки мовця.

Розглянемо вищезазначені тактики втілення кооперативної комунікативної стратегії.

1. Тактика підтримки контакту у вибраній тональності спілкування. Застосовуючи *тактику підтримки контакту в обраній тональності спілкування*, мовець демонструє вміння налаштуватися на співрозмовника, що забезпечує ефективність спілкування. Пристосування суб'єктом регулювання референції 1 до запропонованої суб'єктом регулювання референції 2 тональності вдало демонструє такий приклад:

"What has your dad threatened to do to him lately?"

Despite herself, Maggie laughed. "They don't have a surgical name for it yet."

"But it's performed without an anaesthetic?"

"With two bricks and a rusty razor blade," said Maggie. (Kelly, 2007: 319)

Суб'єкти регулювання референції Меггі та Фей обговорюють коханого Меггі. Остання реагує на висловлення *What has your dad threatened to do to him lately?* невербальним способом: *Maggie laughed*, через емоційну реакцію, яка виражається сміхом. Вживання іронічного висловлення *But it's performed without an anaesthetic?* підтримується іронічною відповіддю суб'єкта регулювання референції 2: *They don't have a surgical name for it yet, With two bricks and a rusty razor blade* та маркує актуалізацію фрейму ХІРУРГІЧНА ОПЕРАЦІЯ (анестезія, операційне втручання).

2. Невербальна тактика сміхової реакції. *Невербальна тактика сміхової реакції* виражена позалінгвальним компонентом – сміхом чи посмішкою. Такий компонент вказує на емоційну зацікавленість суб'єкта регулювання референції у запропонованому предметі думки мовця, свідчить про його/її емоційний стан. Цей стан може бути задоволенням, переляком, роздратуванням тощо. Розглянемо приклад застосування суб'єктами регулювання референції невербальної тактики сміхової реакції:

That's no monster. That's my mutt. Let me tell you, there's a kitty-cat lurking beneath that rugged exterior. Right, boy?"

"Some kitty-cat. He scared me half to death, I'll have you know"

Warren smiled. (Laymon, 2004: 160)

Суб'єкти регулювання референції Діна та Ворен обговорюють kota, який налякав Діну, про що свідчить вербальний маркер *He scared me half to death, I'll have you know*. Ворен реагує на таке твердження Діни вербально: *That's no monster. That's my mutt. [...] there's a kitty-cat* та у невербальний спосіб: *Warren smiled*, через емоційну реакцію, виражену посмішкою, що сприяє зняттю напруги, підтриманню доброзичливих стосунків між суб'єктами регулювання референції.

3. Тактика згоди. Кооперативна комунікативна стратегія регулювання референції також може реалізуватись через *тактику згоди*, яка демонструє відповідність емоційно-оцінного ставлення суб'єктів регулювання референції до об'єкта регулювання, виявляє схвальну реакцію на обраний референційний код/предмет думки мовця, його прийняття з боку суб'єкта регулювання референції 2, що ілюструють наступні контексти:

"I want my hour out, you know."

"I know, Sam. Let's go"

"It's real important to me."

"I know, Sam. It's real important to everyone. We'll try and make it up late, okay?" (Grisham, 1994: 127)

У запропонованому для аналізу прикладі суб'єкти регулювання референції Сем та Адам обговорюють бажання Сема прогулятися. Адам демонструє згоду на те, що Сем хоче прогулятися: *I know, Sam. Let's go*. У відповідь на зауваження в'язня, що прогулянка на свіжому повітрі є важливого для нього: *It's real important to me*, Адам реструктурує його репліку, узагальнюючи, що прогулянка є важливою для усіх: *It's real important to everyone*.

Розглянемо ще один фрагмент:

"Let's talk about the Senator"

"Great idea," Sandy said. [...] "The date was January 14, 1992, about three weeks before Patrick disappeared. The conversation took place in the law firm, on the first floor, in a room known as the Closet, sort of an all purpose room sometimes used for very small meetings. The first voice you'll hear is that of Charlie Bogan, then Benny Aricia, then Dough Vitrano. Aricia had arrived at the firm unannounced, and as you'll see, was not in a good mood." (Grisham, 2005: 361)

У наведеному вище прикладі суб'єкти регулювання референції Сенді та Патрік обговорюють ситуацію, яка трапилася з сенатором. Карл пропонує поговорити про сенатора: *Let's talk about the Senator*, на що отримує схвальну відповідь Сенді: *Great idea*. Продемонстроване прийняття

Сенді запропонованого предмету думки мовця свідчить про симетрію інтенцій комунікантів та кооперативну налаштованість обох учасників ситуації регулювання референції. Така взаємна налаштованість на співпрацю забезпечує позитивну атмосферу спілкування, гармонію між суб'єктами регулювання референції та впливає на успішність комунікації.

4. Тактика відновлення мовленнєвого потоку на запропонований предмет думки мовця. Реалізація *тактики відновлення мовленнєвого потоку на запропонований предмет думки мовця* залежить від появи у діалогічній взаємодії третього суб'єкта регулювання референції, який або підхоплює запропонований комунікативними партнерами предмет думки мовця, або вводить в обговорення новий предмет думки мовця, перериваючи попередній топікальний континуум. Отже, сторонній реципієнт займає позицію комуніканта-спостерігача і реалізує рецептивно-інтерпретаційну стратегічну лінію, яка перетворюється на реактивно-комунікативну стратегічну лінію. Сторонній спостерігач перетворюється з пасивного спостерігача на активного реагента (Воронцова, 2005). Проаналізуємо наступний приклад:

"I thought of everything, and decided I could drive it into the trees and walk away. I had a seat belt, an airbag, a helmet."

"Evel Knieval himself."

The nurse brought the diet Cokes, and wanted to chat for a moment. She finally left. "Where was I?" Patrick asked.

"I think you were about to torch it."

"Right. I listened for a moment. [...]" (Grisham, 2005: 249)

Як бачимо, суб'єкти регулювання референції Карл та Патрік обговорюють пожежу. Однак, цей предмет думки мовця переривається через втручання медсестри у процес спілкування: *The nurse brought the diet Cokes, and wanted to chat for a moment. She finally left.* Зрештою, предмет думки мовця відновлюється Патріком реплікою *Where was I?* і діалогічна взаємодія продовжуються обома суб'єктами регулювання референції.

Висновки. Отже, як засвідчує аналіз ілюстративного матеріалу, комунікативна поведінка суб'єктів регулювання референції при реалізації стратегічної лінії на прийняття запропонованого коду/предмету думки мовця виявляється в застосуванні ними кооперативної комунікативної стратегії і тактик. Основною характеристикою цієї стратегії є позитивний вияв почуттів до комунікативного партнера, що сприяє гармонійності розмови, підтримці доброзичливих стосунків між суб'єктами регулювання референції, надає можливості діалогічній взаємодії функціонувати в рамках дружньої розмови. Застосування суб'єктами регулювання цієї стратегії під час регулювання референції забезпечує актуалізацію/реактуалізацію референційного коду/предмету думки мовця.

Перспективу подальших наукових розвідок убачаємо у дослідженні реалізації некооперативної комунікативної стратегії і тактик, які її забезпечують у процесі регулювання референції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белова А. Д. Комунікативні стратегії і тактики: проблеми систематики. *Мовні і концептуальні картини світу* : зб. наук. праць. Київ : Логос, 2004. Вип. 10. С. 11–16.
2. Воронцова Н. Г. Комунікативно-когнітивні особливості вербальної інтеракції зі стороннім реципієнтом : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2005. 20 с.
3. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
4. Фролова І. Є. Дискурсивна стратегія як когнітивно-комунікативний феномен. *Культура народів Причорномор'я*. Симферополь, 2006. № 82. Т. 2. С. 207–209.
5. Brown P., Levinson C. Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge University Press, 1994. 346 p.
6. Gumperz J. J. Discourse Strategies: Studies in Interactional Sociolinguistics. Cambridge : Cambridge University Press, 1982. 204 p.

REFERENCES

1. Bielova A. D. Komunikatyvni stratehii i taktyky: problemy systematyky. [Communicative strategies and tactics: problems of systematics]. *Movni i kontseptual'ni kartyny svitu* : zb. nauk. Prats'. Kyiv : Lohos, 2004, Vyp. 10, pp. 11–16. [in Ukrainian]
2. Vorontsova N. H. Komunikatyvno-kohnityvni osoblyvosti verbal'noi interaktsii zi storonnim retsypiientom [Communicative-cognitive peculiarities of verbal interaction with side recipient] : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.04. L'viv. nats. un-t im. I. Franka. L'viv. 2005. 20 p. [in Ukrainian]
3. Selivanova O. O. Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediia [Modern linguistics: terminological encyclopedia]. Poltava : Dovkillya-K, 2006. 716 p. [in Ukrainian]
4. Frolova I. Ye. Dyskursyvna stratehiia yak kohnityvno-komunikatyvnyi fenomen [Discursive strategy as cognitive-communicative phenomenon]. *Kul'tura narodov Prychernomor'ia*. Symferopol', 2006, Nr 82. (2), pp. 207–209. [in Ukrainian]

5. Brown P., Levinson C. Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge University Press, 1994, 346 p.
6. Gumperz J. J. Discourse Strategies: Studies in Interactional Sociolinguistics. Cambridge : Cambridge University Press, 1982, 204 p.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Grisham J. The Chamber. New York: Doubleday, 1994. 676 p.
2. Grisham J. The Partner. USA, 2005. 416 p.
3. Kelly C. Past Secrets. London: Harper Collins Publishers, 2007. 607 p.
4. Laymon R. The Lake. Palimpsest Book Production: Stirlingshire, BSA, 2004. 356 p.